

Ο αριθμός των εν Ελλάδι ιατρών

Μια πικρή ιστορική αναδρομή...

Πάυλος Νταφούλης
Λοχαγός – Ιατρός

Είναι γνωστό το πρόβλημα του υπερπληθυσμού ιατρών στον ελληνικό χώρο. Είναι επίσης γνωστό πως το πρόβλημα διαρκώς διογκώνεται χωρίς να είναι ευδιάκριτη στον ορίζοντα η επίλυσή του. Οι αρνητικές επιπτώσεις του φαινομένου αυτού είναι γνωστές σε όλους μας. Το χειρότερο είναι πως τις αισθάνονται και οι ασθενείς μας. Και πέρα από παραστάσεις, διαμαρτυρίες, προτάσεις που είναι καθήκον των Ιατρικών Συλλόγων¹ αλλά και ολοκλήρου του ιατρικού κλάδου και συχνά καταγράφονται και στο παρόν περιοδικό², γεννάται η απορία εάν η κατάσταση αυτή είναι πρωτοφανής στα ελληνικά ιατρικά χρονικά ή όχι.

Σε ένα λοιπόν από τα καλύτερα ελληνικά ιατρικά περιοδικά του τέλους του 19^{ου} αιώνα, στην «Ιατρική Πρόοδο»³, το 1896 καταγράφονται σημαντικά στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των ιατρών στον ελλαδικό χώρο. Αξίζει να σημειωθεί πως τότε στον ελλαδικό χώρο δεν συμπεριλαμβάνονταν η Μακεδονία, η Θράκη, μεγάλο τμήμα της Ηπείρου, τα νησιά του Βορείου Αιγαίου, η Κρήτη και τα Δωδεκάνησα. Ο διακεκριμένος ιατρός-εκδότης, Ιωάννης Φουστάνος παρέθεσε τα στοιχεία στο περιοδικό που εξέδιδε στην Ερμούπολη της Σύρου. Τα στοιχεία αυτά ήταν καρπός προσωπικής έρευνας του Φουστάνου στο θέμα. Κατά τον Φουστάνο λοιπόν οι ιατροί στο τότε ελληνικό κράτος ήταν 1.884 και (αυτό είναι το ενδιαφέρον) η αναλογία τους σε σχέση με τον πληθυσμό ήταν 1 ιατρός ανά 1.170 κατοίκους.

Το εντυπωσιακότερο στοιχείο είναι η σύγκριση την οποία διενήργησε ο Φουστάνος με τα ευρωπαϊκά κράτη που τότε θεωρούνταν προηγμένα στον τομέα της περίθαλψης. Στη Γερμανία η αναλογία ήταν 1 ιατρός ανά 2.260 κατοίκους, ενώ στη Γαλλία 1 ιατρός ανά 2.352 κατοίκους. Δηλαδή η πρόσφατα χρεο-

κοπημένη Ελλάδα, με το προβληματικό κράτος, με τη μία μόνο Ιατρική Σχολή στην πρωτεύουσα του κράτους, με έλλειμμα οργάνωσης υπηρεσιών υγείας και υγειονομικής νομοθεσίας, είχε σχεδόν διπλάσιους αναλογικά ιατρούς από τη Γαλλία και τη Γερμανία, οι οποίες θεωρούνταν χώρες-υπερδυνάμεις της εποχής. Πάντως κατά τον Φουστάνο «από τινός χρόνου πανταχόθεν ανά τον ιατρικόν επιστημονικόν κόσμον εγείρονται παράπονα και εκφράζονται ανησυχία δια την ήδη υπάρχουσαν πληθώρα των ιατρών»³.

Άλλη παράμετρος που και σήμερα είναι υπό συζήτηση είναι η συγκέντρωση υψηλού αριθμού ιατρών στα μεγάλα αστικά κέντρα. Το 1896 το Λονδίνο είχε τη φήμη της πόλης με τους περισσότερους ιατρούς. Η βρετανική πρωτεύουσα υπερείχε σαφέστατα του Παρισιού. Σε ένα ιατρό αντιστοιχούσαν 830 Λονδρέζοι ή 1.100 Παριζιάνοι. Πάλι όμως οι αριθμοί διαψεύδουν τα προβλεπόμενα. Μπορεί στην περιφέρεια να μην υπήρχαν αναλογικά πολλοί ιατροί, αλλά στη μικρή πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους η αναλογία ήταν 1 ιατρός ανά 491 Αθηναίους. Στους παραπάνω αριθμούς δεν προσμετρήθηκαν οι εμπειρικοί ιατροί άνευ διπλωμάτων, (επονομαζόμενοι κομπογιαννίτες, πρακτικοί κ.λπ.) οι οποίοι είχαν ακόμη πελατεία κυρίως στην ύπαιθρο.

Στα καθ' ημάς όμως τι συνέβαινε; Σε όλη τη Μακεδονία, μια Οθωμανική τότε επαρχία, καταγράφονται κατά τον 19^ο αιώνα 800 ιατροί από τους οποίους 630 περίπου ήταν Έλληνες⁴. «Ένα πλήθος ιατρών παρουσιάζεται μετά το 1880-1900 στη Θεσσαλονίκη και τη Μακεδονία γενικότερα»⁵. Και όπως φαίνεται στον ακόλουθο πίνακα η πληθώρα των ιατρών δεν σταματά στη Θεσσαλονίκη του 1900⁶.

Έτος	Πληθυσμός Θεσσαλονίκης	Αριθμός ιατρών	Αναλογία ιατρού ανά κατοίκους
1908	132.000	83	1 / 1590
1913	158.000	200	1 / 790
1920	174.000	280	1 / 621
1927	210.000	378	1 / 555
1930	250.000	398	1 / 628
1943	273.000	560	1 / 487
1950	300.000	653	1 / 459
1960	380.000	1.000	1 / 380
1970	557.000	1.609	1 / 346
1980	706.000	3.585	1 / 196
1990	950.000	5.341	1 / 177
2004	1.100.000	7.380	1 / 149

Για να επανέλθουμε όμως στο 1900, παρατηρείται πως γενικά οι Έλληνες ιατροί εκτός ελλαδικού χώρου δεν ήταν ευκαταφρόνητοι σε αριθμό. Η παρουσία τους καταγράφεται κυρίως στην Ανατολή, αλλά και σε κοινότητες στις δυτικές χώρες. Ιατροί από την Οδησό, τη Μόσχα, τη Ρουμανία, την Αυστροουγγαρία, την Ανατολική Ρωμυλία, την Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη ή την Αλεξάνδρεια, έως και στο Παρίσι, εμφανίζονται να αρθρογραφούν στα ελληνικά ιατρικά περιοδικά⁷.

Το 1900 στην Αθήνα άρχισαν οι προετοιμασίες για τη διοργάνωση του Α' Πανελληνίου Ιατρικού Συνεδρίου. Ο γενικός γραμματέας του συνεδρίου Μιχαήλ Μαγκάκης σε μία πρωτόγνωρη διαδικασία για τα ελληνικά δεδομένα απέστειλε επιστολές σε όλους τους δημάρχους του ελλαδικού κράτους ζητώντας να πληροφορηθεί ονόματα και διευθύνσεις των κατά τόπους ιατρών⁸. Αν εξαιρέσουμε απαντήσεις σαν αυτή του δημάρχου Αλοννήσου ο οποίος έγραψε λακωνικά «ευτυχώς δεν έχομεν ουδένα»⁹, τα στοιχεία που συνέλεξε ο Μαγκάκης του επέτρεψαν να καταγράψει αξιόπιστα τον πληθυσμό των ιατρών της χώρας, αν και δεν ήταν ακριβώς αυτός ο σκοπός του. Το αποτέλεσμα ήταν να καταμετρήσει 2.454 ιατρούς στον ελλαδικό χώρο, δηλαδή 1 ιατρό ανά 992 κατοίκους. Όπως είναι προφανές, ανεξαρτήτως μεθόδου στατιστικής καταγραφής, μέσα σε τέσσερα χρόνια σημειώθηκε μία αλματώδης αύξηση. Αλλά η αύξηση αυτή η οποία στο παρόν άρθρο εξετάζεται με ένα χρονικό άλμα, για λόγους συντομίας, δεν ήταν προσωρινό φαινόμενο.

Σύμφωνα λοιπόν με τα επίσημα στοιχεία, το 1960 η αναλογία ιατρού-κατοίκων στην Ελλάδα ήταν 1/769¹⁰, ενώ το 1980 έφθασε 1/411, αναλογία σχεδόν ίδια με αυτήν της Γαλλίας και της Γερμανίας. Η νέα επιστημονική υπερδύναμη των Η.Π.Α. περιοριζόταν σε μία αναλογία 1/559, ενώ η Γηραιά Αλβιών σε 1 ιατρό/611 κατοίκους¹¹. Σύμφωνα με τα στοιχεία του 1993, η Ελλάδα συνέχισε να αυξάνει τον αριθμό των ιατρών, χωρίς να αυξάνει ανάλογα ο πληθυσμός. Παρά την αύξηση του πληθυσμού τα τελευταία δέκα χρόνια (αύξηση αριθμού προσερχόμενων μεταναστών, αύξηση μέσου όρου ζωής κ.λπ.), η αναλογία «μαγικά» έφτασε το 2001 στο 1/232¹². Σήμερα υπολογίζεται πως η αναλογία μπορεί να είναι πανελλαδικά ακόμη και 1 ιατρός ανά 160 κατοίκους, ενώ στη Θεσσαλονίκη η κατάσταση όπως φάνηκε στον πίνακα είναι ακόμη χειρότερη.

Μετά τη μελέτη των προαναφερθέντων στατιστικών στοιχείων διάφορα σχόλια είναι δυνατόν να γίνουν:

- Το πρόβλημα του υπερπληθυσμού των ιατρών και τη συγκέντρωσή τους σε μεγάλα αστικά κέντρα δεν είναι καινούριο στην Ελλάδα. Ο Φουστάνος το προσδιορίζει ήδη από το 1896. Άρα, υπήρχε και παλιότερα, οπότε «ουδέν νεώτερον από το ιατρικό μέτωπο». Η παλαιότητα του προβλήματος βέβαια δεν είναι καλός οίονος, καθώς χρονικό διάστημα πάνω από ένα αιώνα δεν στάθηκε αρκετό για να προωθηθεί κάποια επιτυχής λύση.
- Διαπιστώνεται πως και άλλα κράτη αντιμετώπισαν το ίδιο πρόβλημα. Η οικουμενικότητα όμως του θέματος δεν αρκεί για να μας παρηγορήσει, καθώς, όπως τουλάχιστον δείχνουν τα στοιχεία της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας¹³, σε άλλες χώρες παρατηρείται ύφεση του ιατρικού πληθωρισμού, αν όχι επίλυση του προβλήματος.
- Φτάσαμε στο σημείο να είμαστε στην πρώτη τριάδα παγκοσμίως σε αναλογία ιατρών-κατοίκων. Το δημογραφικό πρόβλημα της χώρας μας οξύνεται και ο μόνος πληθυσμός που σίγουρα και σταθερά αυξάνεται στην Ελλάδα είναι των ιατρών. Τι άλλο αναμένεται να συμβεί για να λάβουμε αποφασιστικά μέτρα για να αντιμετωπίσου-

με το φαινόμενο; Ίσως να φθάσουμε τουλάχιστον στο απόλυτο: να πάρουμε την πρωτιά από την Κούβα με τους πολλούς ιατρούς και από το Μονακό με τους ελάχιστους κατοίκους!

Σημειώσεις

1. Βλ. «Ιατρικός πληθωρισμός. Ένα κοινωνικό πρόβλημα». Ιατρικός Σύλλογος Αθηνών. Αθήνα, 1998.
2. Βλ. *Ιατρικά Θέματα* 2002, 25, σσ. 55-68, όπου σε σειρά άρθρων όλες οι συνδικαλιστικές παρατάξεις του Ι.Σ.Θ. θίγουν το θέμα του υπερπληθυσμού ιατρών και των συνεπειών στις αμοιβές και στις συνθήκες εργασίας των ιατρών.
3. Βλ. Φουστάνος Ι. «Πληθώρα ιατρών» *Ιατρική Πρόοδος*, 1896, 1, σ. ΙΕ'.
4. Βλ. Πεντόγαλος Γ. «Ιατρική στο μείζονα Μακεδονικό χώρο το 19^ο αιώνα (1800-1912). Η Ελληνική παρουσία» στο *Μακεδονία, Αρχαιολογία-Πολιτισμός* Αθήνα 1997, τ. Β', σ. 258.
5. Καραθανάσης Α. «Θεσσαλονίκη: Η πόλη των Βυζαντινών και μεταβυζαντινών ιατρών». *Ιατρικά Θέματα* 2002, 25, σ. 88.
6. Βλ. Πολυζωίδης Σ. «Μισός αιώνας με τον ιατρικό κόσμο της Θεσσαλονίκης» Ι.Σ.Θ. , Θεσσαλονίκη 1990, σ. 35., Καπανίδης Ν. «Τα νοσηλευτικά ιδρύματα και οι ιατροί της Θεσσαλονίκης στις αρχές του 20^{ου} αιώνα», στο «Ιατρική Εταιρεία Θεσσαλονίκης (1928-2003). 75χρονη διαδρομή στην ιστορία της πόλης μας», επ.

Δαρδαβέσης Θ., Δεληγιάννης Α., Ντόμπρος Ν., Ι.Ε.Θ., Θεσσαλονίκη 2003, σ. 33 και www.isth.gr.

7. Συγκεκριμένα στα *Ιατρική Πρόοδος*, *Ιατρική Εφημερίς του Στρατού*, *Αρχαία Ιατρικής*, *Ψυχιατρική και Νευρολογική Επιθεώρησης*. Για αξιολόγηση των περιοδικών της εποχής βλ. Δέγλερης Ν. «Συμβολή στη μελέτη του Ελληνικού Ιατρικού Περιοδικού τύπου του ΙΘ' αιώνα», Δ.Δ., Αθήνα, 1980.

8. Βλαδίμηρος Λ. Φραγκίδης Χ. «Το Πανελλήνιον Ιατρικόν Συνέδριον του 1901. Ιατρικά δρώμενα, υγειονομικά προβλήματα και κορυφαίοι ιατροί πριν από ένα αιώνα». *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής* 2002, 19, (6), σσ.700-709.

9. Βλ. Μαγκάκης Μ. «Ο αριθμός των εν Ελλάδι ιατρών. Στατιστική εργασία». *Ιατρική Πρόοδος* 1902, σσ. ΞΕ' - ΞΗ'.

10. Στοιχεία από τον Ο.Ο.Σ.Α. , διαθέσιμα στην ιστοσελίδα του οργανισμού www.oecd.org.

11. Στοιχεία από την World Bank, ειδικότερα στο World Development Indicators διαθέσιμα στο διαδίκτυο στην ιστοσελίδα www.worldbank.org.

12. Στοιχεία από την ιστοσελίδα στο διαδίκτυο της Γενικής Γραμματείας της Ε.Σ.Υ.Ε. www.statistics.gr.

13. Τα στοιχεία είναι διαθέσιμα στην ιστοσελίδα της Π.Ο.Υ. στο διαδίκτυο www.who.int . Σίγουρα πάντως κατά τη μελέτη των στατιστικών στοιχείων όλων των προαναφερθέντων φορέων ανευρίσκονται σημαντικές διαφορές. Για τη συγγραφή του παρόντος άρθρου θεωρήθηκαν εγκυρότερα τα στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. η οποία ως προς τον αριθμό των ιατρών βασίζεται σε στοιχεία του Π.Ι.Σ.

